

Hamvazószerda

A farsangot követő nagyböjt kezdőnapja; a katolikus vallású lakosságnál szigorú böjti nap volt. Neve onnan származik, hogy az őskeresztények vezeklésként hamut szórtak a fejükre. A latin szertartásban, a húsvét vasárnaptól visszaszámolt 40. hétköznapi. A törekvés, hogy Jézus 40 napos böjtjét kövessék, keleten és nyugaton eltérő kezdőnaphoz vezetett. Nyugaton a böjt 40 napja: 6 hét hétköznapi + 4 nap (vasárnap, az Úr napján nincs böjt). A nagyböjt kezdőnapja tehát az ötvenedvasárnap utáni szerda. A bizánci szertartásban szombaton nem böjtölnek, a hamvazószerdának megfelelő nap a latin szertartás hatvanadvasárnapján van. E napon elhagyják a hús-, egy héttel később a tejételeket is. Innen a húshagyó vasárnap, vajhagyó vasárnap elnevezés.

A keresztény lét koncentrátuma ez a negyven nap: a megújulásra való felhívástól a Krisztussal együtt vállalt szenvedésen át a feltámadásig magába sűríti a Krisztus-követés valamennyi fázisát. Ez az időszak arra szolgálhat, hogy megtanuljuk uralni magunkat, vágyainkat és elmélyüljünk hitünkben. A keresztény böjt nem testünk büntetése, sanyargatása, hanem szellemi-lelki Istenhez fordulásunk fizikai vetülete. Testünk a böjtöléssel vesz részt az Istenre figyelésben, és ez visszahat lelkünkre: érzékenyebbé tesz az Istentől érkező apró jelekre, indításokra. Az imádság, böjt és irgalmasság egymásból fakadjon, ne pusztán külsőség, erőpróba, izzadságszagú erőlködés legyen, hanem újfajta, bensőséges találkozás Istennel és testvéreinkkel.

A régi idők böjti fegyelme igen szigorú volt. A böjti napokon csak kenyeret, sót és száraz növényi eledeleket volt szabad enni, és csak egyszer ehetek napjában. Ennek az épületes, önmegtagadó életnek számos példája és nyoma maradt fenn népünk körében, mutatván azt, hogy a jókedvű áldozatban öröme telik. Mutatja azonban azt is, hogy a nép vallásos életében is döntő a hagyományok kultusza. A hivatalos enyhítések következtében már nem volna kötelező a szigorú böjtre, különleges kikötésekre, de apáinak jámbor élete megszentelte, és így ő is a legújabb időkig megtartotta őket. Nálunk is akadtak még a múlt század végén is faluk, illetőleg paraszti közösségek, amelyek a halat nem számítva, csak növényi eredetű táplálékot vettek magukhoz. Még tejneművel sem éltek. Nem zsírral, hanem olajjal főztek. Annyira mentek, hogy a böjtös eledelek számára több helyen, még nem is régen, külön edényeket használtak. Kiszombor helyi hagyománya szerint a nagyböjt péntekjein még főtt ételt sem ettek.

Ókeresztény regula szerint a húsfélék mellett lacticinium, keleti, görögkatolikus szóhasználat szerint fehér eledel (tej, túró, vaj, sajt, tojás) sem kerülhetett ilyenkor a hívek asztalára.

Az ország több vidékén hallottuk, hogy voltak, akik a házassélettől, dohányzástól is megtartóztatták magukat, Nem nyiratkoztak, nem borotválkoztak. Ez utóbbi fogadalmak nagyhétre, esetleg már csak nagypéntekre korlátozva, máig élnek. A negyvenelést ismerte a szegedi, Kalocsa vidéki magyarság, mátrai palócság, de a sokácok, bunyevácok is. A felsorolásból kitűnik, hogy jelesen azok a tájak, amelyeket évszázadokon át a franciskánus obszervancia pásztorolt.

Öregek szerint a böjt különösen érdemszerző az Úr előtt. Ezért népünk a fogadalmait, imádságait, olykor még babonás praktikáit is iparkodik böjttel is kedvessé tenni. Így asszonyok közeli búcsújáróhelyekre éhnyálon, azaz étlen-szomjan szoktak elmenni, hogy kéréseik ezzel még biztosabb meghallgatásra találjanak a csodatevő Szűzanya előtt.

Hamvazószerda, másképpen böjtfőszerda, böjtfogadószerda, bukovinai székeleyek ajkán hammazószerda, Székelyföldön még tréfásan fogöblítőszerda, szárazszerda, Óbecsén is szárazszerda, Szendrey Zsigmond felületesen odavetett adata szerint aszalószerda, Hercegszántón, Dávodon tisztaszerda; a sokác, horvát čista sreda átvétele, a nagyböjt kezdete, első napja. A szegedi eredetű Lányi-kódex (1520) is böjtfogadó szerda néven emlegeti.

E napon mise előtt van a templomban a múlt évi virágvasárnapi szentelt barkából keletkezett hamu megszentelése, utána pedig a hamvazás.

A hamu a bűnbánat szimbóluma már az ószövetségben is. Az őskeresztények a töredelem jeléül hamuval hintették meg magukat. A nyilvános bűnbánat ugyanis a nagyböjt első napján, hamvazószerdán vette kezdetét. A nagy bűnösök mezítláb, zsákszerű vezeklő ruhában, a templom kapujában várták a püspököt, aki a templomba vezette őket. Elmondták a hét bűnbánati zsoltárt, majd a püspök fejükre tette a kezét. Megszórta őket hamuval, rájuk tette a ciliciumot, feladva a penitenciát és meghintve őket szenteltvízzel, majd miként az Úr a paradicsomból Ádámot, kiutasította őket a templomból. A nagyböjt egész idején többé a templomba nem mehettek, csak az ajtóban állottak és a bemenő hívek imádságát kérték.

Eleinte a hamuval való megszórás csak nyilvános bűnbánók szertartása volt. A hívek közül azonban sokan csupa alázatosságból szintén meghintették magukat hamuval. Szokásban volt az is, hogy a haldoklók a nyilvános bűnösök ciliciumát vették magukra és hamuval hintették meg magukat. A nyilvános vezeklés megszűntével, a XIV. században a hamvazás szertartása, mint a nagyböjt kezdete, általánossá lett.

Hamvazószerda legrégebb hazai liturgiáját a Pray-kódex őrizte meg. Feltűnő benne a exorcismus cineris, mely az európai liturgikus hagyományban ritkán bukkan föl, és így hazai jellegzetességnek számíthat. Szintén a Pray-kódexből tudjuk, hogy bencés közösségeinknek Cluny példájára a szertartás után a templomot övező temetőben, hajdani nevén cinteremben mezítláb körmenetük volt.

Az 1500-ból való Baptismale Strigoniense szerint ezen a napon szentelték a zarándokok botját és tarisznyáját, akik voltaképpen szintén vezeklő útra készültek.

Egy követi jelentésben úgy szerepel, melyet I. Ferdinándnak írtak a fényes portáról: a török szerint a keresztények az év bizonyos részébe megtévelyednek, csak miután valami csodálatos erejű port (szentelt hamut) hintenek a fejükre, akkor térnek józan eszűkhöz.

Népünk a hamvazást többfelé szentelménynek tekinti. Tudomásunk szerint Algyő, Maroslele, Kiskunmajsa, Jászládány, Apátfalva (Csongrád) idősebb népe úgy tartja, hogy aki hamvazkodik, annak nem fáj a feje. Előfordul, hogy a templomból hazatérők összedörzsölik homlokukat az otthon maradottakéval, hogy azoknak se fájjon a fejük. A tápai anya hazaérkezve, kisgyermekai homlokára dörögli a homlokán maradt hamut. A kölesdi gyerek markában a keresztapjának, keresztanyjának hamut visz. Rászórja ruhájukra. Ajándékot kap érte.

Ha Klézse moldvai faluban nem jött el a pap hamvazni, akkor a hívek tavalyi pimpóból, vagyis virágvasárnapi barkából maguk égettek hamut. Ujjukkal belenyúltak és úgy vetettek homlokukra keresztet. A szintén moldvai Pusztina faluban a templomi hamvazásról hazajövet az asszonyok meghamvazták a tányért, tálat, kanalat és csak utána fogtak munkához.

Apátfalván, Szajánban régebben szokás volt az is, hogy férfiak jártak házról házra és egyikük hamvazott. Fáradtságukért jutalom járt. Tévedés volna azonban itt csak az egyházi szertartás kicsúfolására, paródiájára gondolni. A népiessé vált szokás bizonyára a régi török időkbeli licenciátus-hagyományban gyökerezik, amikor egyes szertartásokat laikusok végeztek. A szokás az egyházi hamvazás újjászületésével párhuzamosan, lappangó gyakorlatként megmaradt, a szakrális színezet azonban elhomályosodott benne.

Hamvazószerda

Írta: Benedek Csaba

2014. március 05. szerda, 12:59 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 13:16

A rábaközi Szil faluban lapáton hamut vittek a kocsmába és rászórták azokra a korhelyekre, akik a farsangi mulatozást még nem hagyták abba. Tréfás-komolyan mondogatták nekik: porból lettél, porrá leszel!

Az udvarhelyi székelység szerint a hamvazószerdán született gyerek halála után nem rothad el. Az akkor vágott fa sem. Így tartják a zágoniak is.

Dány öregei régebben nem gyújtottak tüzet ezen a napon. A kiszombori gazdasszony valamikor az egész házat hamuval hintette meg, hogy a bűn, baj, kár elkerülje a családot.

A húshagyói vendégeskedés után Szihalom hevesi faluban az a szokás járta, hogy a hívek hamvazószerdán kenyeret, nyers ételféleségeket vittek a templomba. Szentelés után a pap a szegény között osztotta szét.

Pusztakovácsi katolikusai a megmaradt farsangi ételeket a református családoknak ajándékozták

Irodalom:

[Barsi Balázs: Hamvazószerda](#)

[Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd](#)

[Feké György – Kovács Annamária: Hamvazószerda ünnepe](#)

[Magyar Katolikus Lexikon: Hamvazószerda](#)

Hamvazószerda

Írta: Benedek Csaba

2014. március 05. szerda, 12:59 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 13:16

Ajánlott olvasmány:

[Z. Nagy István: Témák és Alkalmazások a falvban](#)